

Komentar in karta: 2/45

SLA V467.01 'vedro'

Danila Zuljan Kumar

1. Gradivo

Za pomen 'kovinska ali lesena posoda z ročajem', knj. vědro (é), je v rabi veliko različnih poimenovanj. V prekmurskem narečju prevladuje *vedro*, v prleškem *vedrica*, poleg te se pojavlja še leksem *kanta*. V dolenskem in srednještajerskem narečju je pogosto zapisano poimenovanje *ajmar*, v zadnjem ter njegovem kozjaškem podnarečju tudi *empar*, v rožanskem narečju se v arealu pojavlja *kibelj*, v podjunskem, obirskem in mežiškem *meltra*, v notranjskem *kalalnik* in *kalalo*, briškem *šeglot*, kraškem *štenjak*. Druga poimenovanja so: *kebel*, *kiblja/kib//la*, *golida*, *kanglja/kangla*, *kantlja*, *korec*, *kore*, *žehtar*, *vedrce*, *lempa*, *ejmpar/ajmpar*, *lambar*, *lampar/lempar*, *nalivalo*, *zajemač*, *škaf*, *kombač*, *bedenj* in *vrč*.

Nekateri zapisovalci so v opombah nekatera poimenovanja podrobneje označili, npr. v T010 je zapisovano, da je *ajmar* 'vedro za molžo', v T022 je *empar* 'vedro za nositi vodo v hlevu', *kangla* 'vedro za nositi vodo na polje ter za mleko', *žehtar* pa 'posoda, v katero so molzli'. V T030 je *meltra* 'lesen škaf z dvema ušesoma'. V T031 je *deža* 'višje leseno vedro za kisanje repe in zelja ter tudi za maslo in zabelo'. V T049 je *ajmar* 'kovinsko vedro za vodo', *vedrica* 'leseno vedro za vodo z enim ušesom', *žehtar* 'vedro za molžo in za hranjenje telet', *pomošnjica* pa 'vedro za hranjenje prašičev'. V T052 se *empar* nosi v roki, *vedrica* pa na glavi. V T063 je *šeglot* splošno poimenovanje, *kombač* se rabi le za vodo. V T072 je *kombač* 'vedro, v katero se molze'. V T109 se *kalalo* uporablja 'za zajemanje vode iz vodnjaka'. V T101 je *žehtar* 'emajlirana posoda za molžo', *golida* pa 'lesena posoda za molžo'. V T224 je *keblični korec* 'leseno vedro brez držaja za zajemanje vode'. V T300 se *polnik*, v T311 pa *polnjak* uporablja 'za zajemanje vode'. V T353 in T372 je *ajmar* 'pločevinasto', *vedrica* pa 'leseno vedro za vodo'.

2. Morfološka analiza

vedro < *vēdr-o 'posoda za/z vodo'

vedrica < *vēdr-ic-a

vedrnica < *vēdr-ьn-ic-a

vedrce < *vēdr-ьc-e

korec < *kor-ьc-ь < *kor-a 'skorja, lubje'

keblični korec < *(кѡбѡл)-it-ьn-ь-j-ь kor-ьc-ь ← *(кѡбѡл)-it-ь + *kor-ьc-ь

kore, nejasno, verjetno v zvezi s *kor-a 'skorja, lubje'

vrč < *v(ьrč)-ь ← lat. *urceus* 'vrč'

nalivalo < **na-li-va-dl-o* ← **na-li-va-ti* ← **na-li-ti* 'naliti' ← **na-* 'na' + **li-ti* 'liti'

polivač < **po-li-va-č-b* ← **po-li-va-ti* ← **po-li-ti* ← **po-* 'po' + **li-ti* 'liti'

zajemač < **za-jem-a-č-b* ← **za-jem-a-ti* ← **za-ję-ti* ← **za* 'za' + **ję-ti* **jьm-ǫ* 'zgrabiti, ujeti, vzeti; začeti'

polnik < **pьln-ik-b* ← **pьln-b* 'poln'

polnjak < **pьln-jak-b*

pomijnik < **po-my-j-ьn-ik-b* ← **po-my-ti* ← **po-* 'po' ← **my-ti* 'miti, umivati'

kotel < **kotьl-b* 'kotel'

čeber < **čьbьr-b* 'vedro'

deža < **děž-a* 'vrsta posode'

ejmpar/ajmpar < *(*ejmpar/ajmpar*)-b ← bav. stvnem. **eimpar* za stvnem. *eimbar* 'vedro' (> srvnem. *eimber*, *eimer* > nem. *Eimer* 'vedro') (s protetičnim *h-* v T409 in protetičnim *j-* v T008 in T232)

lampar/lempar < *(*ampar*)-b, v zvezi z *(*ejmpar/ajmpar*)-b (v slov. je morda treba domnevati nastanek proteze **ampar* > **vampar*, prim. *aržet* > *varžet*, in disimilacijo v **vampar* ≥ **lampar*, prim. *vamp* > *lamp*) (ESSJ IV: 463)

lempa, nejasno, najverjetneje v zvezi z *lampar/lempar*

lempica < *(*lemp*)-ic-a

jempa, nejasno, morda v zvezi z *lempar*

Lambar < *(*ambar*)-b ← srvnem. *eimbar* 'vedro' (v slov. je morda treba domnevati nastanek proteze **ambar* > **vambar*, prim. *aržet* > *varžet*, in disimilacijo v **vambar* ≥ **lambar*, prim. *vamp* > *lamp*) (ESSJ IV: 463) (L ≥ v v T240)

ajmar < *(*ajmar*)-b ← nem. *Eimer* 'vedro'

ajmarelj < *(*ajmarl*)-b

kanta < *(*kant*)-a ← avstr. bav. nem. *Kante* 'lonec'

kantlja < *(*kantl*)-a ← srvnem. *kantelīn* 'vrsta posode'

kanklja < *(*kankl*)-a ≤ *(*kantl*)-a (po narečni slovenski disimilaciji *tl* ≥ *kl*)

kandlja < *(*kandl*)-a ← kor. in štaj. nem. *Kandel*, bav. nem. *Kändelein* 'vrsta posode'

kanglja / kang//la < *(*kangl*)-a ≤ *(*kandl*)-a po narečni slovenski disimilaciji *dl* ≥ *gl* (*l* ≥ *u* v T100, T128)

meltra < *(*meltr*)-a ← avstr. bav. nem. *Mölter* < srvnem. *muolter* 'izdolbeno korito, kad' (> nem. *Mulde* 'kotanja, korito')

kebel < *(*kьbьl*)-b ← stvnem. *kubil* (> nem. *Kübel* 'čeber, vedro')

keblič < *(*kьbьl*)-it-b

kibelj < *(*kibl*)-b ← avstr. bav. nem. *Kübel* 'čeber, vedro' z bav. nem. izgovorom (*ü* > *i*)

kiblja/kib//la < *(*kibl*)-a (*l* ≥ *u* v T097)

žehtar < *(*žext*)-ar-b ← *(*žext*)-a 'pranje' ← *(*žext*)-a-ti 'prati' ← avstr. bav. nem. *sechten*, *sechteln* 'perilo kuhati in prati v lugu'

- škaf** < *(*škaf*)-*ʔ* ← stvnem. *sca(p)f* 'škaf', srvnem. *schaf* (> nem. *Schaff* 'škaf; omara, regal')
- bedenj** < *(*bʊdɛn*)-*ʔ* ← zgerm. **budinō* (> stvnem. *butin*) 'brenta'
- putrih** < *(*putrix*)-*ʔ* ← bav. srvnem. *puterich* za srvnem. *buterich*, *büterich* 'cev, posoda'
- putrihle** < *(*putrixl*)-*ɛ*, nejasno, verjetno v zvezi z bav. srvnem. *puterich*
- štenjak** < *(*šteñak*)-*ʔ* ← ben. it. *stagnaco* 'golida'
- golida** < *(*golid*)-*a* ← istrsko it. *galida*, stfurl. *galeda* 'vrsta čebra' (> furl. *galeda*)
- kalalo** < *(*kal*)-*a-dl-o* ← *(*kal*)-*a-ti* (prim. slov. *kaláti* 'z vedrom črpati vodo iz studenca') ← it. *calare*, ben. it. *calar*, furl. *calâ* 'spustiti'
- kalalnik** < *(*kal*)-*a-l-ɛn-ik-ʔ*
- šeglot** < *(*šeglot*)-*ʔ* ← furl. *seglot* 'vedro'
- banda** < *(*band*)-*a* ← furl. *bande* 'pločevina, kovina'
- bandin** < *(*band-in*)-*ʔ*, s pripono furl. *-in* (it. *-ino*) (s pomenom manjšalnost)
- podina** < *(*podin*)-*a* ← furl. *podine* 'čeber, škaf', *podin* 'vedro'
- šela** < *(*šel*)-*a* ← furl. *sele* 'leseno vedro'
- barigla** < *(*barigl*)-*a*, nejasno, verjetno v zvezi s furl. *bariglot*, *bareglot* 'nosilo' s pripono furl. *-ot* (it. *-otto*) (s pomenom manjšalnost), morda tudi it. *barilotto* 'sodček', furl. *barîl*, it. *barile* 'sod'
- kop** < *(*kop*)-*ʔ* ← furl. *cop*, it. *coppo* 'strešna opeka'
- pomošnica**, nejasno, morda **po-moč-ɛn-ic-a* ← **po-moč-i-ti* ← **po-* 'po' + **moč-i-ti* 'močiti'
- strnjak**, nejasno
- kombač**, nejasno
- šter**, nejasno
- sič**, nejasno
- emeral**, nejasno
- seler**, nejasno, morda v zvezi s furl. *sele* 'leseno vedro'

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *putrih* v T003, *deža* v T031, *seler* v T056, *kop* v T059, *podina* v T065, *šter* v T067, *kotel* v T098, *šela* v T102, *strnjak* v T146, *sič* v T156, *pomijnik* v T198, *polnik* v T300, *emeral* v T305, *polnjak* v T311, *čeber* v T338 in *barigla* v T386.

Kot enkratnici z *li-* sta kartirana leksema *nalivalo* v T155 in *polivač* v T327.

Kot enkratnici z *band-* sta kartirana leksema *banda* v T057 in *bandin* v T060.

Kot enkratnici z *vedr-* sta kartirana leksema *vedrnica* v T216 in *vedrce* v T277.

Kot enkratnica s *kebl-* je kartiran leksem *keblič* v T413.

Kot enkratnica z *emp-* je kartiran leksem *jempa* v T201.

Kot enkratnici s *kan-* sta kartirana leksema *kandlja* v T076 in *kanklja* v T404.

Kot enkratna besedna zveza s *korec* je kartiran leksem *keblični korec* v T224.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *putrihle* in *lempica* v T003, *žehtar* v T022 in T191, *pomošnjica* v T049, *kanglja* v T090, T200, T202, *kandlja* v T368, *kotel* v T097, *štenjak* v T098, *vrč* v T119, *golida* v T187, T191 in T192, *lambar* v T198, *škaf* in *lambar* v T206, *vedro* v T169, T224, T229 in T311, *ajmpar* in *korec* v T234, *škaf* v T236, *ajmar* v T240, T241 in T316, *lampar* in *ajmarelj* v T317 in *kanta* v T372.

4. Uporabljena dodatna literatura

/

5. Primerjaj

SLA: V468.01 *kad* (2/46); OLA: /; ALE: /; SDLA-SI I: /; ALI: /; ASLEF: 4565; HJA: /; ÚMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

Vedro je lesena ali kovinska posoda za vodo, tudi votla mera za žita, fižol, koruzo in druge sipke snovi. Vedro za vodo se je v kmečkem okolju uporabljalo na nošenje vode, pomij in drugih tekočih snovi. Lesena (proizvod sodarske obrti) ter z obroči in držajem kovaško opremljena vedra so navezovali na vrvi in drogove pri vseh vrstah vodnjakov, sčasoma so lesena vedra nadomestila pločevinasta (proizvod kleparske obrti). Z vedrom so nanosili vodo v hišo v lesen škaf (navadno v niši, škafniku, v veži), živini v hlev, v različne kuhalne in destilacijske naprave (kotle) in drugo.

Prim.: SEL 2004

7. Skica

